

på vejen til den samlede registrering af adkomster til 1559, hvis resultater foreløbig må lade vente på sig.

Med sine 951 stykker er Ribe bispe- og kapitelsarkiv langt det største og bedst bevarede arkiv. Lige så påfaldende er de beskedne rester af Odenses tilsvarende arkiver: kun to breve fra før 1446 er bevaret, dernæst 7 før 1504, hvoriblandt Fyns Vedtægt af 1473. Af de resterende 63 er mere end 25 stk. breve og forordninger af kirkepolitisk og -organisatorisk art fra de første årtier efter reformationen, f. eks. de velkendte Ribe artikler af 1542, som iøvrigt findes i et andet eksemplar – men lidt varierende registreret – i Ribe-arkivet som nr. 781. Som nr. 47 i det fynske arkiv findes også Kristian 3.s og rigsrådets stadfæstelse af (den ugifte) Johan Friis' bestemmelse, at Hesselagergård udelte skulle gå i arv til ældste arving i mandsstammen – med andre ord Danmarks ældste stamhus. Brevet er rimeligvis havnet her, fordi der samtidig er truffet bestemmelse om ydelser til hospitalet i Odense samt til skolerne i Odense, Nyborg og Svendborg. Også dette bind repræsenterer en betydelig arbejdsindsats, og der er gjort meget for at holde sammen på stoffet, når bogens skema kunne skabe problemer; en kort vejledning til de administrative forhold findes s. 17–18.

S. 19 indeholder rettelser og tilføjelser, fordelt med halvdelen til dette og halvdelen til bind I, heriblandt en særlig tilføjelse om blybullen fra Eugenius 4.s pavebulle, fundet i Maribo klostrets tomt og beskrevet i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1977, s. 174–76, men uheldet er ude, tilføjelsen skal være til nr. 4, ikke til 3, og man finder ikke anført, at kun højre halvdel af selve brevet er bevaret, og at den ret formindsket er udmærket fotograferet til afbildning i »Arbejdsmarken«, hvor billedteksten til gengæld fejlagtigt lader datoen være 17. marts. Iøvrigt må det være Valdemars tabte privilegium af 1239 10. marts, der vidimeres i oversættelse s. 180 Viborg nr. 200. Det er sikkert rigtigt, at pave Alexanders bulle af 1502, Slesvig nr. 134, næppe er indgået til Slesvigarkivet, men det må være ærkebiskop Birger, der indsætter dr. Godskalk Ahlefeld, jf. nr. 135, endelig skrives Felsted normalt uden *d*, se nr. 175. I 1519 mikkelsdag oprettedes et inventarium over de bøger, lektoren i Slesvig har ansvaret for, jf. Slesvig nr. 174, tidligere Gott. (læs!) cam. III. Næsten 460 år efter har vi nu fået et omhyggeligt og udtømmende arbejde til hjælp ved udnyttelsen af stifternes arkiver.

Herluf Nielsen

NYERE OG NYESTE TID

Hans Ulrich Rudolf (Hrsgb.): *Der dreissigjährige Krieg. Perspektiven und Strukturen. Wege der Forschung*, Bd. CCCCLI. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1977. 555 s.

De 17 forskningsbidrag, genoptrykt i dette værk, er ordnet i følgende fem hovedgrupper, der samtidig angiver de aspekter af forskningsdebatten, som udgaven tilsigter at belyse: »Zum Wandel des Geschichtsbildes«, »Politik im Spannungsfeld von Reichsidee und einzelstaatlichem Partikularismus«, »Das Reich im Geflecht fremder Interessen«, »Politik und Konfession« og »Auswirkungen des Krieges auf Gesellschaft und Wirtschaft«. Bortset fra, at krigsfinansieringen og Den westphalske Fred savnes blandt grupperne, dækker de ganske godt de omdebatterede hovedproblemer i 30-årskrigen. Udgiverens korte indledning benyttes næsten udelukkende til motivering af udvalget af bidrag. Den indeholder derfor intet af forskningsmæssig interesse, skønt en kortfattet redegørelse for »die Lage der Forschung« på de berørte hovedpunkter ville have været både nyttig og natur-

lig. Bogen afsluttes med en litteraturliste, der tilstræber dækning af alle sider af 30-årskrigen. Desværre karakteriseres den ved fraværet af nyere, væsentlige titler som f. eks. de talrige svenske krigsfinansieringsundersøgelser og J. V. Polišenskys senere arbejder.

Det er uden mening at anmelde enkeltbidragene, der alle hver for sig for længst er blevet kommenteret i fagpressen. Derimod kan det være på sin plads at knytte et par bemærkninger til udvalget af bidrag og struktureringen af stoffet, der godt kan virke en smule besynderlig. Af indledningen fremgår, at kriterierne for udvalget af bidrag bl. a. er, at det skal belyse det for perioden historisk specifikke, at det skal muliggøre korrektion af evt. forældede eller forfejlede opfattelser, og at det ved at orientere bredt om forskningssituationen skal virke ansporende for fornyede undersøgelser. Det her præsenterede udvalg kan kun vanskeligt leve op til disse gode formål. For det første er hele udvalget noget forældet: skønt først udkommet i 1977 er de yngste bidrag fra 1968 (Herbert Langers forskningsoversigt og Heiner Haans undersøgelse af de kejserlige hærreformer 1635), det ældste er fra 1896 (Moriz Ritters analyse af baggrunden for Restitutionsediktet 1629), resten er stort set blevet til i 1930'erne og 50'erne. Det er også bemærkelsesværdigt, at ældre krigsfinansieringsundersøgelser, som Dietrich Albrechts, Per Sörenssons og Sven Lundkvists foretrækkes for de talrige nyere svenske undersøgelser fra Uppala-gruppen, der end ikke kan findes i litteraturlisten. Det er kort sagt svært at se, hvorledes dette temmelig forældede udvalg skal kunne bidrage til korrektion af forældede opfattelser, endsiige virke ansporende for nye undersøgelser.

For det andet hviler der et lidt tilfældigt præg over udvalget af bidrag og disses gruppering. Det er således vanskeligt at indse, hvorfor Johannes Pauls snart 50 år gamle artikel om Gustav Adolf skal med på bekostning af langt nyere undersøgelser. Ejheller er det særlig hensigtsmæssigt, at Moriz Ritters artikel om Restitutionsediktet er anbragt i hovedgruppen »Politik im Spannungsfeld von Reichsidee und einzelstaatlichem Partikularismus« og ikke i gruppen »Politik und Konfession« (hvorunder udgiveren da også behandler den i indledningen!). Besynderligt er det også, at Sven Lundkvists oversigt over den svenske krigsfinansiering er anbragt i gruppen »Das Reich im Geflecht fremder Interessen«, mens Dieter Albrechts finansieringsundersøgelse er henvist til gruppen »Politik und Konfession«.

Det skal ikke afvises, at udgaven har en vis berettigelse derved, at den letter adgangen til nogle af de klassiske artikler om 30-årskrigen, som f. eks. S. H. Steinbergs banebrydende omfortolkning fra 1947, »The Thirty Years' War. A new Interpretation«; men desværre må det siges, at udvalget af bidrag er for forældet og struktureringen af stoffet for tilfældig til at kunne være en hjælp og inspiration for historikere med blot nogen indsigt i emnet. Udgaven lever således ikke op til udgiverens egen målsætning, og dens standard svarer ikke til det høje kvalitetsniveau, der normalt kendetegner denne serie fra Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Knud J. V. Jespersen

Acta Pacis Westphalicae. Im Auftrage der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte herausgegeben von Max Braubach und Konrad Repken. Serie II: Korrespondenzen. Abteilung A: Die kaiserlichen Korrespondenzen. Bd. 2: 1644–1645. Bearbeitet von *Wilhelm Engels*. Münster, Verlag Aschendorff 1976. XXVIII+737 s. DM 240,- (indb.).

Helt op til og med 2. verdenskrig var der blandt historikere en udpræget tilbøjelighed til at betragte Den westfalske Fred gennem nationale – for ikke at sige nationalistiske – briller. Man interesserede sig først og fremmest for sin egen nations andel i den, hvorfor